

TAMPERELAISNUORTEN PUHEKIELI JA SEN TIEDOSTAMINEN

Suomen kielen
kandidaatintutkielma
Oulun yliopisto
11.1.2019

Iida Kalliohaka

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkielman aihe ja tutkimuskysymykset	1
1.2. Teoriatausta	2
1.3. Tampereen murre	3
2. AINEISTO	5
2.1. Aineistonkeruun menetelmät ja informantit	5
2.2. Aineiston analysointimenetelmät	6
3. ANALYYSI	8
3.1. Puheaineisto	8
3.2. Persoonapronominien variaatio	8
3.3. Diftongien avartuminen	11
3.4. Puheen tiedostaminen	14
4. PÄÄTÄNTÖ	18
LÄHTEET	20
LIITTEET	

1. JOHDANTO

1.1. Tutkielman aihe ja tutkimuskysymykset

Tutkin kandidaatintutkielmassani tamperelaisnuorten puhekieltä ja sen tiedostamista. Tavoitteenani on tallennettujen parikeskustelujen avulla selvittää, millaisia puhekielen piirteitä tamperelaisnuorten puheessa esiintyy. Sen jälkeen selvitän kyselylomakkeiden avulla sitä, tiedostavatko nuoret niitä murrepiirteitä, joita käyttävät. Pyrkimykseni on selvittää keräämieni lukioikäisten tamperelaisnuorten parikeskustelujen sekä kyselylomakkeiden avulla,

- millaisia persoonapronominien muotoja ja diftongien avartumia nuoret käyttävät puhekielessään
- miten nuoret tiedostavat mainittujen kielenpiirteiden edustuksen omassa idiolektissaan
- kuinka hyvin oma arvio vastaa todellisuutta.

Murre- ja tiedostamistutkimusta on tehty jo aiemmin (esimerkiksi Luosujärvi 2013), mutta tiedostamistutkimusta juuri Tampereen murteesta ei aiemmin ole tehty. Tartuin aiheeseen, sillä se on kiinnostava ja omakohtainen. Olen kotoisin Tampereelta, enkä siellä asuessani tiedostanut puhuvani murretta. Muutettuani Ouluun sain ymmärrettävästi uuden käsityksen omasta puhekielestäni. Siksi haluankin kandidaatintutkielmassa tarkastella, millaisena muut tamperelaisnuoret puhekielensä hahmottavat. Sama ilmiö, oman murteen pitäminen lähes yleispuhekielen kaltaisena, on Tampereella myös yleisemmin havaittavissa (ks. Jonninen-Niilekselä 1982: 29). Hypoteesini onkin, että informanttini kokevat enemmän puhuvansa yleispuhekieltä kuin Tampereen murretta, vaikka puheesaan käyttäisivätkin Tampereen murteelle tyypillisiä piirteitä.

Keskityn tutkimuksessani juuri nuorison puheeseen ja sen tiedostamiseen, sillä aiheena se tuntuu omakohtaiselta. Myös nimenomaan nuorten käsitys omasta puhekielestään on kiinnostavaa, sillä uskon informanttieni puheen olevan suurimmaksi osaksi yleispuhekielistä. Tämän perustelen sillä, että esimerkiksi Lappalaisen (2001: 77) mukaan nuoret käyttävät puheessaan vähemmän leimallisia murrepiirteitä kuin aikuiset. Otan tutkielmassani huomioon myös sukupuolten väliset erot, vaikka aineiston vähyys vuoksi tulokset eivät välttämättä ole kovin kattavia. Hypoteesini kuitenkin on, että poikien puhe on

murteellisempaa kuin tyttöjen. Olettamukseni perustuu esimerkiksi Lappalaisen artikkeliin (2001: 84): ” – – miehet ja pojat suosivat enemmän paikallisia puhekielen piirteitä kuin naiset ja tytöt.”

1.2. Teoriatausta ja tutkimusmenetelmä

Tutkimukseni edustaa sosiolingvistiikkaa. Nuolijärvi (2000: 13) määrittelee sosiolingvistiikkaa seuraavasti: ”Sosiolingvistiikka on kielentutkimuksen ala, joka käsittelee kieltä sosiaalisessa ympäristössään ja tarkastelee sosiaalista todellisuutta lingvistiikan keinoin”. Vaikka sosiolingvistiikan laavaa alaa voi olla hankala määritellä, on useimpien määritelmien keskeinen ajatus se, että kieli heijastaa yhteiskuntaa (Nuolijärvi 2000: 15). Peruslähtökohtana sosiolingvistiikassa on, että jokaisen puhujan tuottama kieli eroaa toisistaan, vaikka kielen perusta on kaikille sama. Sosiolingvistiikan tutkimuskohteena nähdäänkin kielen ja eri yhteisöjen välinen vuorovaikutus.

Yksi sosiolingvistiikan tutkimusaloista on variaationtutkimus, jollaista omakin tutkimukseni on. (Nieminen 1999: 4–5.) Variaationtutkimus tuo esille taustamuuttujia, jotka aiheuttavat kielellistä vaihtelua. Tällaisia taustamuuttujia ovat yleensä olleet esimerkiksi koulutustausta, ikä sekä sukupuoli. (Mustanoja 2011: 55.) Omassa tutkimuksessani taustamuuttujana on ainoastaan sukupuoli. Koska tutkimukseni aineisto on hyvin rajallinen, en voi tutkimuksessani ottaa huomioon esimerkiksi erilaisesta koulutustaustasta tai ikäluokasta johtuvia eroja nuorison puhekielessä. Homogeeninen tutkimusjoukkoni mahdollistaa vain sukupuolten välisten erojen vertailemisen.

Sosiolingvistiksessä tutkimuksessa juuri variaationtutkimus on käsitetty, etenkin Suomessa, jopa sosiolingvistiikan synonyymiksi (Nuolijärvi 2000: 17). Variaationtutkimukseen siirryttiin 1970-luvulla, kun suomen murteet oli saatu kattavasti tallennettua. Olikin luontevaa alkaa tutkia kielen muutosta sen jälkeen, kun vakaa perusta vahoista suomalaisista murteista oli kerätty. (Mustanoja 2011: 56.) Variaationtutkimus voidaankin siis nähdä hyvin keskeisenä osana sosiolingvistiikkaa. Variaationtutkimus on esimerkiksi Chambersin (2003: xvii) mukaan sosiolingvistiikan keskeisin osa-alue.

Tutkielmassani hyödynnän sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista tutkimusotetta. Tarkastelen kvantitatiivisin menetelmin, millaisia piirteitä informanttini käyttävät, kuinka usein sekä miten he itse kokevat käyttävänsä eri variantteja: raportoin tutkielmassani aineistoa taulukoiden avulla. Kvantitatiiviselle tutkimukselle ominaista onkin ilmiön kuvaaminen määrällisenä, numeraalisena tietona (Kalaja, Alanen & Dufva 2011: 19). Kvalitatiivisia menetelmiä noudattavaa tutkimuksessani on sen aineistoperusteisuus. Tutkimuskysymykseni nojaavat pitkälti aineistostani esiin nouseviin puhekielen piirteisiin. Kvalitatiiviselle tutkimukselle ominaista onkin esimerkiksi aineiston kerääminen vuorovaikutustilanteita tallentamalla (Kalaja, Alanen & Dufva 2011: 20). Tutkielmani aineiston olen kerännyt kvalitatiivisin menetelmin.

1.3. Tampereen murre

Tutkimukseni keskittyy Tampereen murteeseen, joka kuuluu hämäläismurteisiin. Hämäläismurteiden alaryhmistä Tampereen murre kuuluu pohjoishämäläisiin murteisiin (Jonninen-Niilekselä 1980: 10). Seuraavat piirteet on tyypillisesti nähty kuuluvan vanhaan tamperelaiseen puhekieleen (Rapola 1990: 118–124; Jonninen-Niilekselä 1980: 10–11; Mustanoja 2011: 35–36):

1. vaihtelematon *tt* : *ts*:n vastineena (*mettä* : *mettän*)
2. diftongien avartuminen (*nuari*, *viaras*, *tyämiäs*)
3. jälkitavujen *ea*, *eä*, *oa*, *öä* -yhtymien assimiloituminen (*korkee*, *peltoo*, *kyntöö*)
4. *l* ja *r* yleiskielen *d*:n vastineena (*lählen* ~ *lähren*)
5. painottoman tavun *i*-loppuisen diftongin jälkikomponentin kato (*sanon* 'sanoin', *punanen*)
6. muoto *äite*
7. *nk*:n vaihtelemattomuus (*lanka* : *lankan*)
8. *ia*, *iä*, *ua* ja *yä* -yhtymät ovat säilyneet assimilaatiolta (*pappia*, *kuttua*)
9. *i*:n loppuheitto (*laps*, *kaks*, *suureks*)
10. yleisgeminaatio (*tullee*).

Jälkitavujen *ea*, *eä*, *oa* ja *öä* -yhtymien assimiloituminen, vaihtelematon *tt ts*:n vastineena sekä *i*:n loppuheitto kuuluvat yleispuhekieleen. Laajan levinneisyytensä vuoksi kyseisten piirteiden avulla ei ole enää mahdollista tunnistaa, mistä puhuja on kotoisin. Tämän vuoksi en kokenut mielekkäänä valita tutkimuskohteekseni näitä piirteitä. Tampereen puhekielen tutkimisen kannalta kyseisten piirteiden valitseminen tutkimuskohteeksi ei välttämättä olisi tuonut juuri Tampereen puhekielelle ominaisia piirteitä esiin – yleispuhekielisten piirteiden tutkiminen olisi ehkä antanut ennemminkin laajempaa kuvaa nuorison puhekielestä tällä hetkellä. Sen sijaan taas esimerkiksi *l d*:n heikkoasteisena vastineena on viime vuosina pienentynyt huomattavasti levikiltään (esim. Lappalainen 1996: 21). Kyseistä murrepiirrettä ei aineistossani esiinny lainkaan. Päädyinkin siis valitsemaan tutkimuskohteikseni diftongien avartumisen sekä persoonapronominin. Persoonapronominien kohdalla vertailen murteellisten varianttien *mää* ja *sää* esiintymiä yleistuviin puhekielen variantteihin *mä* ja *sä*.

Tutkimuksessani käytän termiä yleispuhekieli, jolla tarkoitan yleistyviä variantteja sisältävää kielimuotoa. Tämän perustelen Nuolijärven ja Sorjosen (2005: 17) määritelmällä:

Termiä yleispuhekieli on käytetty kuvaamaan sellaista kielimuotoa, johon sisältyy runsaasti laajalti tunnettuja, puhekielessä yleistyviä variantteja (ks. esim. Mielikäinen 1980a). - - Yleistyvät variantit ovat useissa tapauksissa olleet läntisten ja eteläisten murteiden variantteja, ja siksi tästä kielimuodosta voisi useimmiten käyttää termiä eteläsuomalainen puhekieli (Nuolijärvi & Tiittula 2000, 221–279).

Puhekielessä yleistyviä variantteja tutkimuksessani ovat esimerkiksi yllä mainitsemani persoonapronominien muodot *mä* ja *sä*, joita tutkimuksessani kuvaan termillä yleispuhekielinen muoto.

Diftongien avartumien ottaminen yhdeksi tutkimuskohteeksi on mielestäni myös sen vuoksi kiinnostavaa, että diftongien avartuminen on Tampereen puhekielen tyypillisimpiä piirteitä (Salonen 1982: 97). Länsimurteille tunnusomainen diftongien avartuminen on ennättänyt pisimmälle juuri Tampereen sekä Forssan seudun murteissa (Rapola 1966: 359–360).

2. AINEISTO

2.1. Aineistonkeruun menetelmät ja informantit

Tutkimuskohteenani on joukko lukioikäisiä tamperelaisnuoria. Informanttini ovat yhtä lukuun ottamatta asuneet koko ikänsä Tampereella tai sen lähiseuduilla. Yksi informanteistani on muuttanut Tampereelle 6-vuotiaana. Informanttini ovat syntyneet vuonna 2002, ja vuorovaikutustilanteiden tallennuksen aikaan he kävivät lukion ensimmäistä luokkaa. Informanteistani neljä on tyttöjä ja kaksi poikia. Informanttini löysin entisen lukion äidinkielenopettajan avustuksella. Tallensin vuorovaikutustilanteet, joissa informanttini keskustelivat noin puoli tuntia valitsemansa parin kanssa. Apuna parikeskusteluissa informanteillani oli kysymyslomake keskustelun tueksi (ks. liite 1). Kysymyslomakkeen valmistelin Iina Luosujärven (2013) pro gradu -tutkielmassaan *Kuusamolaisnuorten puhekieli ja sen tiedostaminen* käyttämän kysymyslomakkeen mallin mukaisesti. Käyttämäni kysymykset käsittelivät muun muassa koulunkäyntiä, vapaa-aikaa sekä tulevaisuutta – pyrin siihen, että informanttien keskustelutilanne pysyisi mahdollisimman luonnollisena. Itse en myöskään ollut läsnä keskustelutilanteessa, jotta läsnäoloni ei vaikeuttaisi luonnollisen keskustelun syntymistä. Informantit kävivät keskustelut kahden kesken pariensa kanssa.

Keräsin aineistoa yhteensä noin puolentoista tunnin verran. Parikeskustelut tallensin lukion tiloissa Tampereella. Informanteilleni kerroin tutkivani Tampereen puhekieltä, enkä äänitysten aikana kertonut kiinnittäväni tutkimuksessa huomiota nimenomaan puheessa esiintyviin murrepiirteisiin. Tällä keinolla yritin välttää sen, että informanttini kiinnittäisivät parikeskustelujen aikana liiallisesti huomiota murrepiirteisiin, joita puheessaan käyttävät.

Informanttini olen nimennyt Luosujärven (2013) pro gradu -tutkielmassaan käyttämän mallin mukaisesti. Koodi koostuu sukupuolen merkistä (T tai P) sekä numerosta, joka määräytyi haastattelujärjestyksen perusteella. Tytöt olen siis numeroinut numeroin 1–4 ja pojat numeroin 1–2.

Tiedostamistutkimusta varten keräsin informanteiltani vastauksia lyhyeen, sähköiseen kyselylomakkeeseen (ks. liite 2). Lomakkeessani pyysin informanttejani ensimmäisenä

arvioimaan, kokevatko he puhekielensä olevan yleiskieltä, Tampereen murretta vai Helsingin slangia. Seuraavissa kahdessa kysymyksessä pyysin heitä arvioimaan, mitä persoonapronomineja he kokevat puheessaan eniten käyttävänsä. Loput kysymykset selvittivät sitä, millaisia diftongien muotoja he kokevat käyttävänsä. Lomakkeen lähetin täytettäväksi informanteilleni noin kuukausi sen jälkeen, kun olin tallentanut parikeskustelut.

2.2. Aineiston analysointimenetelmät

Koska päädyin litteroimaan kaiken keräämäni aineiston, tutkielman aikataulun tiukkuuden vuoksi litteroin aineistoni hyvin karkeasti. Litteroinnissani olen soveltanut Mantilan (2010: 30–34) sekä Luosujärven (2013: 6) käyttämää mallia osittain vielä niitäkin karkeistaen:

1. Pitkää vokaalia merkitsen kahdella vokaalin merkillä.
2. *ü*:tä merkitsen *y*:llä.
3. Erisnimissä käytän isoa alkukirjainta.
4. Diftongien avartumissa en huomioi väliasteita, vaan olen jaotellut diftongit avartumattomiin tai avartuneisiin diftongeihin.
5. Vokaalien välisiä tavarajoja en ole merkinnyt, sillä tutkittavien piirteiden kannalta ne eivät ole olleet olennaisia.
6. Merkityksenselitykset ja muut tarkennukset olen merkinnyt hakasulkeisiin. Myös epäselviksi jääneet kohdat olen merkinnyt hakasulkeisiin.
7. *ŋ*-äännettä en ole merkinnyt.

Tallenteiden litteroinnin jälkeen valitsin persoonapronominit sekä avartuneet diftongit piirteiksi, joita tutkin. Litteraateista tein laskelmat jokaisesta piirteen esiintymästä. Diftongien laskelmia varten otin mallia Liisa Mustanojan (2011) väitöskirjasta. Väitöskirjassaan Mustanoja on laskenut kaikki *uo*, *yö* ja *ie* -diftongien esiintymät sekä niiden avartumat *ua*, *yä*, *ia* ja *iä*. Omassa tutkielmassani jätin laskelmista pois *ia*-avartuman, sillä aineistossani kyseistä avartumaa ei esiintynyt lainkaan. Mukaan laskelmiini otin myös paikannimet, vaikka Salosen (1982) mukaan niissä yleisesti käytetäänkin avartumattomia muotoja. Toisin kuin aiemmissa tutkimuksissa, diftongien avartuneisuutta litteroidessani käytin kuitenkin vain kahta asteikkoa: avartunut tai avartumaton. Kolmi- tai

viisiportainen asteikko diftongien litteroinnissa olisi tullut liian työlääksi kandidaatintutkielmassani.

Murrepiirteistä tekemissäni taulukoissa ilmenevät esiintymien määrälliset erot tyttöjen ja poikien välillä selittyvät sillä, että aineistossani minulla on tytöiltä kaksi parikeskustelua, pojilta vain yksi. Taulukoihin laskemaani materiaalia on pojilta siis puolet vähemmän. Tämän vuoksi taulukoiden antamat luvut eivät tyttöjen ja poikien osalta ole täysin vertailukelpoisia keskenään.

Omassa tutkielmassani olen taulukoinut jokaisen diftongin ja sen avartuman erikseen Salosen (1982) mallia noudattaen, sillä eri diftongien ja niiden avartumien määrien välillä oli aineistossani huomattavia eroja. Haluan tutkimuksessani tuoda esille myös sen vaihtelun, jota eri diftongien avartumien välillä on. Tuon analyysissä kuitenkin esille myös kaikkien diftongien yhteenlasketun kokonaisedustuksen avartumisissa sekä avartumattomissa muodoissa.

3. ANALYYSI

3.1. Puheaineisto

Tutkielmani puheaineistona on parikeskusteluista tallentamani aineisto, jonka litteroin kokonaisuudessaan. Parikeskusteluista saamani aineisto oli – osin odotusten mukaisesti – hyvin yleispuhekielistä. Vanhaan tamperelaiseen puhekieleen kuuluvia piirteitä, kuten *l* tai *r d:n* heikkoasteisena vastineena, en aineistostani löytänyt lainkaan. Myöskään *nk:n* vaihtelemattomuutta aineistossani ei esiintynyt. Sen sijaan yleistyviksi puhekielisyyksiksi laskettavia piirteitä aineistossani esiintyi runsaasti. Kuten jo aiemmin mainitsin, päädyin aineistoni perusteella valitsemaan tutkimuskohteikseni persoonapronominien variaation sekä diftongien avartumisen, sillä kyseiset piirteet nähdään yhä tunnistettavina Tampereen murteen piirteinä.

3.2. Persoonapronominien variaatio

Seuraavaksi tarkastelen persoonapronominien variaatiota. Tutkimuksessani löytyi yksikön 1. persoonan persoonapronominista muodot *mä* ja *mää* sekä yksikön 2. persoonan persoonapronominista muodot *sä* ja *sää*. Persoonapronominien eri muotojen edustuksen aineistossani olen havainnollistanut taulukoiden avulla. Ensimmäiseen taulukkoon olen koonnut yksikön 1. persoonan persoonapronominien edustuksen. Taulukkoon olen laskenut persoonapronominien eri muotojen edustuksien määrät aineistossani. Jokaisen persoonapronominin muodon kohdalla olen myös laskenut sen prosentuaalisen edustuksen aineistossani.

TAULUKKO 1. Y. 1. p persoonapronominien edustus aineistossa.

	<i>Mä</i>	%	<i>Mää</i>	%	Yht.	Yht. %
Tytöt	300	73 %	109	27 %	409	100 %
Pojat	91	75 %	31	25 %	122	100 %

Toinen taulukko esittelee yksikön 2. persoonan persoonapronominien edustusta. Myös tähän taulukkoon olen laskenut persoonapronominien eri muotojen edustuksien määrät

sekä niiden prosentuaaliset edustukset. Yksikön 2. persoonan persoonapronominista aineistostani löytyi muodot *mä* ja *mää*, kuten taulukko 2 havainnollistaa.

TAULUKKO 2. Y. 2. p. persoonapronominien edustus aineistossa.

	<i>Sä</i>	%	<i>Sää</i>	%	Yht.	Yht. %
Tytöt	39	70 %	17	30 %	56	100 %
Pojat	16	57 %	12	43 %	28	100 %

Tutkimuksessani tarkastelen siis yksikön 1. persoonan persoonapronominista löytyneitä muotoja *mä* ja *mää* sekä yksikön 2. persoonan persoonapronominista löytyneitä muotoja *sä* ja *sää*. Piirteiden välinen variaatio on huomattava: sekä tytöt että pojat käyttivät parikeskusteluissaan selkeästi enemmän lyhyempiä muotoja. Persoonapronominien kohdalla murteellisen ja yleispuhekielisen variantin käytön määrä tyttöjen ja poikien välillä vaihtelee: pojat käyttävät tyttöjä enemmän puheessaan yleispuhekielistä varianttia *mä*, tytöt taas käyttävät poikia enemmän varianttia *sä*. Erot lyhyen ja pidemmän muodon välillä ovat hieman tasaisempia yksikön 2. persoonan persoonapronominin kohdalla: esimerkiksi pojilla kummankin muodon edustukset ovat miltei tasaiset. Enemmistö käytetyistä persoonapronominien muodoista niin tytöillä kuin pojillakin on kuitenkin lyhyttä muotoa sekä yksikön 1. persoonan että 2. persoonan pronominien kohdalla.

- (1) *mutta kyllä mä ny täältä alan saamaa kavereita* – – (P2)
- (2) *mää menin aulaan ja mä laitoin kuulokkeet päähän* – – (P1)
- (3) *eli mihkä sä aiot lähtee opiskelemaa lukion jälkee?* (T2)
- (4) *sit sää meet kotii ni mä oon sillee "sänkyyn, hiljaisuus".* (T1)

Laskelmiini otin mukaan kaikki kyseisten persoonapronominien esiintymät. Aineistoni sisältää runsaasti *emmää-* ja *emmätiä-*tyylisiä ilmauksia (esimerkit 5, 6 ja 7), joissa persoonapronomini on kiinteästi liitetty toiseen sanaan. Otin kyseiset ilmaukset kuitenkin mukaan persoonapronominien laskelmiini, sillä niiden ilmeneminen aineistossani oli runsasta. Kyseisiä ilmauksia oli löydettävissä niin tyttöjen kuin poikienkin parikeskusteluista:

- (5) -- **emmü** koskaan oo sillee vihannu lukemista mutta -- (P2)
 (6) -- vaikka **oommää** saanu kaikki niinku tehtyä mutta -- (T1)
 (7) Nii ja sit sä pystyt ite valkkaan että **meeksää** sen tunneille vai et. (T3)

Taulukko 1 havainnollistaa yksikön 1. persoonan persoonapronominin edustuksen aineistossani. Yksikön 1. persoonan pronominin kahden vertailemani muodon, *mä* ja *mää*, edustukset ovat sekä tytöillä että pojilla hyvin samankaltaiset: aineistossani selkeästi edustetumpi muoto on lyhyempi *mä*. Kuten taulukko 1 osoittaa, tytöillä *mä*-muotoa esiintyy 73 prosentin verran, pojilla 75 prosentin verran. Vastoin hypoteesiani tämän piirteen kohdalla yleispuhekielisen variantin edustus on pojilla suurempi kuin tytöillä. Ero tyttöjen ja poikien *mä*-muodon edustuksen välillä ei kuitenkaan ole kovin suuri.

Taulukko 2 taas tuo esille yksikön 2. persoonan persoonapronominin esiintymät. Myös yksikön 2. persoonan pronominin kohdalla lyhyempi muoto *sä* on aineistossani enemmän edustettuna. Verrattuna yksikön 1. persoonan pronominiin on tämän persoonapronominin kohdalla kuitenkin enemmän vaihtelua. Pojilla muotoa *sä* esiintyy aineistossa 57 prosentin verran, tytöillä taas 70 prosentin verran, kuten taulukko 2 havainnollistaa. Yksikön 2. persoonan persoonapronominista yleispuhekielistä varianttia käyttävät poikia enemmän tytöt.

Tulokset persoonapronominien variaation osalta olivat odotuksenmukaisia: nuoret käyttävät yleistyviä puhekielen piirteitä *mä* ja *sä* murteellisia variantteja *mää* ja *sää* enemmän. Nuorille, ja etenkin useimmassa tapauksessa juuri naisille, onkin tyypillistä suosia puheessaan yleistyviä puhekielisyysiksi (Mantila 1997: 16). Yleistyviksi puhekielisyysiksi luetaankin *mä* ja *sä* -variantit (Vikberg 1997: 49). Tutkimustulokseni näin ollen mukailevatkin odotettavissa ollutta linjaa: nuoret suosivat enemmän yleispuhekielisempää puhetta. Sekä tytöt että pojat käyttävät aineistoni perusteella enemmän yleispuhekielistä varianttia kuin murteellista varianttia. Tyttöjen ja poikien väliset erot kuitenkin ovat vaihtelevia: pojat käyttävät yksikön 1. persoonan persoonapronominin kohdalla yleispuhekielistä varianttia *mä* hieman tyttöjä enemmän, kun taas tytöt käyttävät yksikön 2. persoonan persoonapronominin kohdalla yleispuhekielistä varianttia poikia enemmän. Persoonapronominien käyttö ei siis tuo esille suurta vaihtelua tyttöjen ja poikien käyttämän puhekielen välillä.

3.3. Diftongien avartuminen

Tampereen murteelle tyypillinen piirre on diftongien avartuminen. Kuten Rapola (1966: 360) on todennut, nähdään diftongien avartuminen pisimmälle vietyinä juuri Tampereen ja Forssan seudun murteissa. Tutkimukseni lähtöoletuksena olikin siis löytää aineistostani avartuneita diftongeja.

Olen koonnut kolmeen eri taulukkoon eri diftongin esiintymät ja laskenut avartuneiden sekä avartumattomien muotojen prosentuaaliset edustukset. Taulukot havainnollistavat yksitellen jokaisen diftongin eri muotojen edustumien määrät sekä tytöillä että pojilla.

Taulukko 3 havainnollistaa *uo*-diftongin kokonaisedustuksen aineistossani. Kuten kyseisen taulukko osoittaa, *uo*-diftongin kohdalla avartumien käyttö on hyvin marginaalista. Tytöillä *uo*-diftongin avartumia on vain prosentin verran, pojilla kymmenen prosentin verran. Avartumaton muoto *uo*-diftongin kohdalla on siis selkeästi runsaammassa käytössä avartuneeseen muotoon verrattuna.

TAULUKKO 3. *uo*-diftongin ja sen avartumien kokonaisedustus aineistossa.

<i>uo – ua</i>	Avartumaton (<i>uo</i>)	%	Avartunut (<i>ua</i>)	%	Yht.	Yht. %
Tytöt	88	99 %	1	1 %	89	100 %
Pojat	47	90 %	5	10 %	52	100 %

Taulukkoon 4 olen koonnut *yö*-diftongin edustukset. *Yö*-diftongia esiintyi aineistossani määrällisesti vähemmän kuin muita diftongeja: tytöillä esiintymiä oli yhteensä 21, pojilla vain viisi. Pojilla diftongin esiintymistä vain yksi oli avartuneessa muodossa, tytöillä avartuneita muotoja taas ei ollut lainkaan. *Yö*-diftongin avartumat ovat tytöillä avartumista ainoat, joita ei esiinny lainkaan. Muita avartumia löytyy edes jonkin verran sekä tytöiltä että pojilta, kuten muut taulukot havainnollistavat.

TAULUKKO 4. *yö*-diftongin ja sen avartumien kokonaisedustus aineistossa.

<i>yö – yä</i>	Avartu- maton (<i>yö</i>)	%	Avartunut (<i>yä</i>)	%	Yht.	Yht. %
Tytöt	21	100 %	0	0 %	21	100 %
Pojat	4	80 %	1	20 %	5	100 %

Viimeiseen diftongija käsittelevään taulukkoon olen laskenut *ie*-diftongin esiintymät. Pojilla ja tytöillä avartumien määrä yhteenlaskettuna on *ie*-diftongin kohdalla korkein: avartumia esiintyy aineistossa yhteensä 34 prosentin verran. Pojilla avartumien edustus on 45 prosenttia. Tytöillä avartumien edustus on jälleen hieman matalampi: vastaava luku tytöillä on 23,5 prosenttia. *Ie*-diftongin avartumien vakiintuneempaa asemaa muihin diftongeihin verrattuna puoltaa myös se, että aineistossani *ie*-diftongia esiintyi yhteenlaskettuna enemmän kuin muita diftongija. Runsaammasta käytöstä huolimatta *ie*-diftongin avartumien edustus on korkein.

TAULUKKO 5. *ie*-diftongien ja niiden avartumien kokonaisedustus aineistossa.

<i>ie – iä</i>	Avartu- maton (<i>ie</i>)	%	Avartunut (<i>iä</i>)	%	Yht.	Yht. %
Tytöt	160	76,5 %	49	23,5 %	209	100 %
Pojat	32	55 %	26	45 %	58	100 %

Taulukkoja 3, 4 ja 5 vertailemalla selviää eri diftongien ja niiden avartumien väliset erot. Pojilla ja tytöillä *uo*-diftongin avartumien määrä yhteenlaskettuna on kaikista matalin: koko aineistossa näitä avartumia on 5,5 prosentin verran. Tytöillä *uo*-diftongin avartumia *ua*-muotoa esiintyy aineistossa vain yhden prosentin verran. Pojilla vastaava edustus on kymmenen prosenttia. Seuraavaksi vähiten avartumia löytyy *yö*-diftongista. Tytöillä *yö*-diftongin avartumia ei aineistossa esiinny lainkaan. Pojilla *yä*-avartumia on 20 prosentin verran. Selkeästi eniten avartumia löytyy *ie*-diftongista: tytöillä avartuneita *iä*-muotoja on 23,5 prosentin verran, pojilla 45 prosentin verran.

Eri diftongien välisen avartumien edustuksen vaihtelun uskon selittyvän sillä, että laskelmissani otin huomioon myös myöhäsyntyiset diftongit, joita ovat *tua* 'tuolla', *siä* 'siellä', *viä* 'vielä' ja *tiä* 'tiedä' (Salonen 1982: 99). Myöhäsyntyiset diftongit muodostavat suurimman osan aineistossani esiintyvistä avartumista. Kyseisistä edustuksista selvästi eniten käytössä sekä tytöillä että pojilla ovat muodot *siä*, *viä* ja *tiä*. Sen sijaan *tua*-muoto on aineistossa ainoastaan poikien käytössä, ja heilläkin kyseinen muoto on selvästi vähemmän edustettuna muihin muotoihin verrattuna. *yö*-diftongin kohdalla vastaavaa myöhäisyntyistä diftongia taas ei ole, mikä ehkä osaltaan selittää aineistoni vähäisiä *yä*-avartumia.

Esimerkkejä myöhäsyntyisten diftongien käytöstä:

(8) -- *sillonki mä olin **siä** kokouksessa **siä** opiskelijakunna* -- (P1)

(9) -- *siis en **tiä** musta tuntuu että* -- (T2)

(10) -- *ei ihan hirveesti tätä kokemusta **viä** löydy mutta* -- (T4)

(11) -- *istuttiin **tua** ruokalassa ja juotii jotai limsaa ja* -- (P1)

Alussa esittämä hypoteesini poikien murteellisemmasta puheesta näyttää aineistoni perusteella pitävän paikkansa: jokaisen avartuman kohdalla poikien edustus tyttöihin verrattuna on selkeästi suurempi. Pojilla avartumia esiintyy myös huomattavasti useammissa konteksteissa kuin tytöillä: tyttöjen aineistossa avartumat rajautuvat suurimmaksi osaksi myöhäsyntyisiin diftongeihin.

Aineistoni todistaa myös toisen hypoteesini oikeaksi: nuoret puhuvat enimmäkseen yleispuhekieltä. Verratessani tuloksiani esimerkiksi Salosen (1982) artikkeliin sekä Mustanojan (2011) väitöskirjaan on selvää, että aineistossani diftongien avartumia esiintyy vähemmän. Esimerkiksi Mustanojan (2011) väitöskirjassa diftongien avartumien kokonaisedustus on 46 prosenttia: edustukseen on laskettu sekä naisten että miesten tulokset. Oman aineistoni vastaava luku on taas 16,6 prosenttia. Myös selkeästi murteellisempien poikien tulos, 25 prosenttia, on matalampi kuin Mustanojan (2011) tulos. Uskon eron johtuvan siitä, että kaikki informanttini ovat nuoria. Tutkimustulokset keski-ikäisten tamperelaisten puhekielestä olisivat luultavasti olleet hyvin erilaisia.

3.4. Puheen tiedostaminen

Kyselylomakkeen (ks. liite 2) avulla selvitin informanttieni omia käsityksiä heidän puhekielestään. Kyselylomakkeeni sisältää kuusi kysymystä. Lomakkeen alussa informantit saivat arvioida, kokevatko he oman puhekielensä olevan Tampereen murretta, yleiskieltä vai Helsingin slangia. Seuraavat kaksi kysymystä käsittelivät persoonapronomineja. Kyselylomakkeessa annoin neljä vastausvaihtoehtoa, joista informantit saivat valita sen, jota he kokevat puheessaan eniten käyttävänsä. Persoonapronomikysymysten jälkeen seuraavat kolme kysymystä käsittelivät *uo*, *yö* ja *ie* -diftongeja ja niiden avartumia. Myös diftongikysymyksissä informanttini saivat arvioida, mitä muotoa he kokevat eniten käyttävänsä. Esimerkiksi kysymyksessä 4 vaihtoehtoina olivat *tuolla*, *tuola*, *tuala* sekä *tua*. Kaikki viisi viimeistä kysymystä olin kirjoittanut muotoon *Mitä seuraavista muodoista koet käyttäväsi eniten puheessasi?*

Kyselylomakkeen ensimmäisen kysymyksen vastaukset osoittavat johdantokappaleessa esittelemäni hypoteesin todeksi: informanttini kokevat puheensa olevan enemmän yleiskieltä kuin Tampereen murretta, vaikka puheessaan käyttävätkin Tampereen murteelle tyypillisiä piirteitä. Kuudesta informantistani viisi ilmoitti kyselylomakkeessa kokevansa puhekielensä olevan yleiskieltä. Ainoastaan yksi informanteistani, P1, pitää puhekieltään Tampereen murteena.

Kyselylomakkeeni toinen kysymys selvitti informanttieni käsitystä yksikön 1. persoonan pronominin käytöstä. Lomakkeessa olin antanut seuraavat vastausvaihtoehdot: *mä*, *mää*, *mie* ja *minä*. Vastaukset jakautuivat tasaisesti kahden vaihtoehdon kesken: kolme informanteistani koki käyttävänsä eniten muotoa *mä*, loput kolme taas muotoa *mää*. Pidempää persoonapronominin muotoa *mää* kokivat käyttävänsä T1, T2 sekä T4. Lyhyempää muotoa *mä* taas kokivat käyttävänsä pojat sekä yksi tytöistä, T3. Parikeskustelujen perusteella sekä tytöillä että pojilla eniten käytössä oli muoto *mä*, kuten taulukko 1 havainnollistaa. Tytöillä muoto *mä* edusti 73 prosenttia yksikön 1. persoonan persoonapronomineista, pojilla vastaava luku oli 75 prosenttia. Tytöt siis kokevat käyttävänsä muotoa *mää* enemmän, mitä todellisuudessa käyttävät.

Kolmas kysymys lomakkeessani selvitti informanttieni käsitystä yksikön 2. persoonan persoonapronominin käytöstä. Kysymys on muodoltaan vastaavanlainen kuin

edeltäväkin, ja vastausvaihtoehtoina on *sä*, *sää*, *sie* ja *sinä*. Informanttieni vastaukset kysymykseen olivat hyvin yhteneväisiä: jokainen informanteistani oli vastannut, että kokee käyttävänsä eniten muotoa *sää*. Parikeskustelujen perusteella kuitenkin enemmistö käytetyistä yksikön 2. persoonan pronomineista oli muotoa *sä*. Erot muotojen välillä olivat kuitenkin yksikön 1. persoonan pronomien muotoja tasaisempia: pojat käyttivät muotoa *sää* 43 prosentin verran, tytöt 30 prosentin verran.

Yhtenä vastausvaihtoehtona kummassakin persoonapronominikysymyksessä minulla oli yksi hämäläismurteisiin kuulumaton vaihtoehto: toisessa kysymyksessä *mie*, kolmannessa *sie*. Päädyin valitsemaan kyselylomakkeeseen nämä vastausvaihtoehdot sen vuoksi, että halusin selvittää, tiedostavatko informanttini niitä piirteitä, jotka omaan murrealueeseensa kuuluvat. Koska kummassakaan kysymyksessä kyseiset vastausvaihtoehdot eivät saaneet lainkaan ääniä, uskon informanttieni hahmottavan, että kyseiset muodot eivät kuulu siihen murrealueeseen, jonka vaikutuspiirissä he asuvat.

Neljäs kysymys käsitteli *uo*-difftongia. Kuten jo aiemmin mainitsin, oli neljännessä kysymyksessä vastausvaihtoehtoina *tuolla*, *tuola*, *tuala* sekä *tua*. Informanteistani neljä kokee käyttävänsä eniten muotoa *tuola*. Ainoastaan yksi informanteistani kokee käyttävänsä avartunutta muotoa: T4 kokee käyttävänsä eniten muotoa *tuala*. Kieliopillisesti oikeaa muotoa *tuolla* taas kokee käyttävänsä P2. Parikeskusteluiden perusteella *uo*-difftongista käyttävät niin tytöt kuin pojatkin selkeästi enemmän avartumatonta muotoa. Kuten taulukko 3 osoittaa, on avartuneiden muotojen osuus tytöillä vain yksi prosenti, pojilla kymmenen prosenttia. Enemmistö informanteistani tiedostaakin siis oikein, millaisia muotoja puheessaan käyttävät.

Viides kysymys käsitteli *yö*-difftongia ja sen avartumia. Kysymyksen vastausvaihtoehdot olivat *pyörällä*, *pyöräl*, *pyärällä* sekä *pyäräl*. Viisikymmentä prosenttia äänistä sai avartunut muoto *pyärällä*. Eniten kyseistä muotoa kokivat käyttävänsä T4, T2 sekä P1. Tyttöjen käsitys avartuneen muodon käytöstä oli parikeskustelujen tulosten valossa hieman yllättävää. Kuten taulukko 4 osoittaa, ei avartunutta *yä*-muotoa ollut tytöillä parikeskusteluissa käytössä lainkaan. Pojilla sen sijaan *yä*-muodon edustus aineistossa oli kaksikymmentä prosenttia. Tytöistä loput kaksi, T1 sekä T3, kokivat käyttävänsä eniten muotoa *pyöräl*. Muodon *pyörällä* taas koki eniten omakseen P2.

Viimeinen kysymys keskittyi käsittelemään *ie*-difftongia. Kuudennen kysymyksen vastausvaihtoehdot olivat *vielä*, *viel*, *viälä* sekä *viä*, joista eniten vastauksia sai vaihtoehto *viä*: informanteistani neljä kokivat käyttävänsä vaihtoehtoista eniten juuri tätä muotoa. Tekemieni havaintojen perusteella tulos vastaa odotuksia: tamperelaisten ystäväni sekä tuttavieni puheessa sekä erityisesti myös viesteissä *viä* on hyvin yleisessä käytössä iästä, sukupuolesta tai koulutustaustasta riippumatta. Myös jokaisessa parikeskustelussa *viä* oli tasaisesti edustettuna. Taulukko 5 kuitenkin osoittaa, että *ie*-difftongin kohdalla avartumaton muoto on enemmän edustettuna: tytöillä avartumattoman muodon edustus on 76,5 prosenttia, pojilla taas 55 prosenttia. Tiedostamislomakkeessa toisen avartumattoman muodon, *vielä*, koki omakseen P2, muodon *viel* taas T3.

Tiedostamislomakkeen sekä parikeskustelujen aineiston välillä on huomattavissa eroavaisuuksia. Kuitenkin sekä tallennetun aineiston että kyselylomakkeen suppeuden vuoksi liian jyrkkiä johtopäätöksiä tuloksista ei ole kannattavaa muodostaa. Vaikka keskustelujen ja tiedostamiskyselyn vastausten välillä olikin vaihtelua, en pidä tutkimuksen lopputuloksena sitä, että nuoret tiedostavat puheensa murteellisuuden väärin. Varsinkin difftongeja käsittelevissä kysymyksissäni tiedostamisen tutkiminen vain yhden lekseemin ja sen eri muotojen avulla ei anna piirteestä kovin kattavaa kuvaa. Kyselylomakkeen tulokset jokaisen difftongikysymyksen kohdalla olisivat voineet olla hyvin erilaiset, jos olisin antanut vaihtoehtoiksi jonkin toisen sanan ja sen eri muodot. Parikeskusteluaineiston perusteella difftongien avartuneisuus on hyvin riippuvaista sanasta. Yksittäisen sanan avartuneiden ja avartumattomien muotojen tutkiminen ensin parikeskusteluaineistosta ja sen jälkeen kyselylomakkeella olisi voinut antaa tarkempaa kuvaa oman puhekielen tiedostamisesta. Se ei kuitenkaan ollut mahdollista kandidaatintutkielmani puitteissa. Useamman sanan yksittäinen tutkiminen ja käsittely vaatisi laajempaa tutkielmaa.

Tutkielmani esiin tuomat tulokset kuitenkin olivat hypoteesieni mukaisia: nuorten puhe on enimmäkseen yleiskielistä, ja pojat käyttävät murteellisia variantteja tyttöjä enemmän. Informanttini myös kokevat oman puheensa olevan enemmän yleiskieltä kuin Tampereen murretta. Silti informanttini osittain kokevat itse käyttävänsä enemmän tiettyjä murteellisia variantteja mitä todellisuudessa käyttävät. Uskon kuitenkin murteellisen variantin suosion olevan hyvin sanakohtaista: kyselylomakkeeseeni difftongeja käsitteleviin kysymyksiin valitsemani sanat olivat sellaisia, joista nuoret parikeskusteluissaan käyttivät

myös murteellisempia muotoja. Murteellisen muodon tuttuus varmasti osaltaan vaikutti sen valitsemiseen.

Eroavaisuuksia tiedostamiskyselyn ja parikeskustelujen aineiston välillä oli myös persoonapronomineissa. Yksi selittävä tekijä persoonapronominien käytön ja tiedostamisen välillä vallitsevaan eroon mahdollisesti on yleispuhekielisten *mä* ja *sä* -muotojen herättämä mielikuva. Etenkin keski-ikäiset ja vanhat puhujat vieroksuvat yleiskielisiä pikapuhemuotoja. (Vikberg 1997: 50.) Nuoret voivat pikapuhemuotojen runsaasta käytöstä huolimatta pitää pidempää varianttia luontevampana vaihtoehtona lyhyeen verrattuna. Kirjallisena puhettaan miettiessä *mää*-variantti todennäköisesti herättää *mä*-varianttia enemmän positiivisia mielikuvia. Laajempi kyselylomake sekä persoonapronominien että diftongien kohdalla olisi voinut antaa tarkempaa kuvaa nuorten todellisesta käsityksestä omasta puheestaan.

4. PÄÄTÄNTÖ

Olen tarkastellut kandidaatintutkielmassani tamperelaisnuorten puhekieltä ja sen tiedostamista. Tutkielmani aineisto koostuu lukiolaisnuorten parikeskusteluista, joita minulla on ollut käytössäni puolentoista tunnin verran, sekä tiedostamiskyselystä, jonka jokainen informanteistani on täyttänyt. Parikeskusteluiden avulla selvitin, mitä Tampereen murteen piirteitä nuoret puheessaan käyttävät. Kyselylomakkeen avulla taas tutkin sitä, miten nuoret itse hahmottavat oman puheensa. Sekä parikeskustelujen että kyselylomakkeen avulla saamaani aineistoa vertailemalla olen selvittänyt, vastaako nuorten oma käsitys puhekielestään todellisuutta.

Parikeskustelujen perusteella valitsin tutkittaviksi piirteiksi persoonapronominit sekä diftongien avartumisen, joka on Tampereen murteelle hyvin tyypillinen piirre. Laskettuani sekä persoonapronominien eri muotojen esiintymät sekä diftongien eri muotojen edustukset selvitin kyselylomakkeen avulla nuorten käsityksiä kyseisten piirteiden käytöstä omassa puhekielessään.

Persoonapronomineissa keskityin yksikön 1. ja 2. persoonan persoonapronominien tutkimiseen. Tutkimuksessani olen vertaillut yleispuhekielisten *mä* ja *sä* -muotojen sekä murteellisempien *mää* ja *sää* -muotojen käytön välisiä eroja. Aineistoni perusteella selvisi, että tytöt sekä pojat käyttävät puheessaan enemmän yleispuhekielisiä variantteja *mä* ja *sä*. Tyttöjen ja poikien välillä *mää* ja *sää* -muotojen edustus vaihtelee: pojat käyttävät tyttöjä enemmän yleispuhekielistä varianttia *mä*, kun taas tytöt käyttävät poikia enemmän yleispuhekielistä varianttia *sä*. Myös nuorten oma arvio persoonapronominien käytöstä oli hieman vaihteleva parikeskusteluiden tarjoamaan aineistoon verrattuna: murteellisempaa *sää*-varianttia kokee enemmän käyttävänsä jokainen nuorista, *mää*-varianttia taas puolet. Parikeskusteluiden perusteella kuitenkin jokainen nuorista käyttää enemmän yleispuhekielisiä variantteja *mä* ja *sä*.

Diftongien avartumia tutkiessani laskin erikseen *uo*, *yö* ja *ie* -diftongien ja niiden avartumien edustukset. Taulukoin kunkin diftongin edustumat omaan taulukkoonsa, sillä eri diftongien ja niiden avartumien edustuksen välillä oli huomattaviakin eroja. Sekä tyttöjen että poikien kohdalla yhteenlaskettuna suurin avartumien edustus oli *ie*-diftongilla. Vähi-ten avartumia löytyi taas *uo*-diftongin edustuksista. Diftongien avartumien kohdalla

hypoteesini osoittautui todeksi: pojat käyttävät tyttöjä enemmän avartuneita diftongeja puheessaan. Aineisto puoltaa myös diftongien kohdalla toista hypoteesiani. Nuoret käyttävät puheessaan määrällisesti enemmän avartumattomia eli yleiskielisiä muotoja. Yhdenkään diftongin kohdalla avartumien edustus ei ollut avartumattomia muotoja suurempi.

Diftongeja käsittelevät kysymykseni kyselylomakkeessa antoivat vaihtelevia vastauksia. Jokaisessa kysymyksessä oli nähtävillä vastausten osalta huomattavaa hajontaa. Jokaisessa kysymyksessä ääniä sai niin kirjakielinen vaihtoehto (esimerkiksi *tuolla, pyörällä, vielä*) kuin murteellinen varianttikin (*tuala, pyärällä, viä*). Nuorten omat käsitykset puhekielestään diftongien osalta eivät siis täysin myötäile parikeskustelujen tarjoamia huomioita – omat näkemykset eivät kuitenkaan ole myöskään täysin päinvastaisia. Omien käsitysten ja todellisuuden välillä on kuitenkin havaittavissa vaihtelua. Parikeskusteluissa diftongien avartumia esiintyi vain tietyissä konteksteissa, jonka vuoksi laajaa kokonaiskuvaa diftongien käytön käsityksistä on hankala muodostaa muutaman tiedostamiskysymyksen avulla.

Informanttini siis kokevat puheensa olevan yleiskieltä, mutta uskovat käyttävänsä murteellisia variantteja todellisuutta enemmän. Aineiston perusteella nuorten puhe on enimmäkseen yleiskielistä. Murteellisia variantteja ilmenee kuitenkin jonkin verran, ja pojilla murteellisten muotojen käyttö on tyttöjä yleisempää. Tutkimukseni täten osoittaa alussa esittämäni hypoteesit todeksi.

Laajemman puheaineiston ja esimerkiksi kattavamman kyselytutkimuksen avulla tamperelaisnuorten puheen tiedostamisesta voisi saada uudenlaista tietoa. Olisi kiinnostavaa myös vertailla eri ikäryhmien puheen eroja: esimerkiksi lukiolaisten ja työikäisten puhetta vertailemalla voisi saada kiinnostavia tuloksia.

LÄHTEET

Aineisto:

Tallenteet ONA MURRE 2722_1 – ONA MURRE 2723_1. Tallentanut lokakuussa 2018 Iida Kalliohaka. Säilytteillä Oulun nauhoitearkistossa Oulun yliopistossa.

Kirjallisuus:

- CHAMBERS, J.K. 2003: *Sociolinguistic theory. Linguistic variation and its social significance*. Second edition. Blackwell publishing: Oxford.
- JONNINEN-NIILEKSELÄ, KAIJA 1982: *Tampereen puhekieli tutkimuskohteena*. Folia fennistica & Linguistica. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- KALAJA, PAULA – ALANEN, RIIKKA – DUFVA, HANNELE (toim.) 2011: *Kieltä tutkimassa. Tutkielman laatijan opas*. Helsinki: Finn Lectura.
- LAPPALAINEN, HANNA 2001: Sosiolingvistinen katsaus suomalaisnuorten nykypuhekieleen ja sen tutkimukseen. – *Virittäjä* 105 s. 74–101.
- LAPPALAINEN, HANNA 1996: *Variaatio ja sen selittäminen kaakkoishämäläisen murreaineiston valossa*. *Virittäjä* 100 (1) s. 18–37.
- LUOSUJÄRVI, IINA 2013: *Kuusamolaisnuorten puhekieli ja sen tiedostaminen*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- MANTILA, HARRI 1997: Johdanto. – Seija Makkonen – Harri Mantila (toim.), *Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio* s. 1–23. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja N:o 8.
- MANTILA, HARRI – PÄÄKKÖNEN, MATTI 2010: *Oulun seudun murteen vokaalisto*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MUSTANOJA, LIISA 2011: *Idiolekti ja sen muuttuminen. Reaaliaikatutkimus Tampereen puhekielestä*. Acta Universitatis Tamperensis 1605. Tampere.
- NIEMINEN, TOMMI 1999: Kieli ja vaihtelu sosiolingvistiikassa. – Urho Määttä, Pekka Pälli & Matti K. Suojanen (toim.), *Kirjoituksia sosiolingvistiikasta*, s. 1–22. Folia Fennistica & Linguistica 22. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 2000: Sosiolingvistiikka kielentutkimuksen kentässä. – Kari Sajavaara – Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi ja yhteisö* s. 13–38. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.

- NUOLIJÄRVI, PIRKKO – SORJONEN, MARJA-LEENA 2005: *Miten kuvata muutosta? Puhutun kielen tutkimuksen lähtökohtia murteenseuruuhankeeseen pohjalta*. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- RAPOLA, MARTTI 1990: *Johdatus Suomen murteisiin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- RAPOLA, MARTTI 1966: *Suomen kielen äännehistorian luennot*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 283. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SALONEN, MARJA 1982: Diftongien avartuminen. – Kaija Jonninen-Niilekselä (toim.), *Tampereen puhekieli tutkimuskohteena* s. 97–119. *Folia fennistica & Linguistica*. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- VIKBERG, ANNIKKI 1997: ”Jos minnuu ottaa päähän nii sillo ruppeen puhumaan et minä”
Persoonapronominit nykypuhekielessä. – Sari Makkonen – Harri Mantila (toim.), *Pohjoissuomalaisen puhekielen sociolingvistinen variaatio* s. 45–58. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja N:o 8.

LIITE 1. Aiheita parikeskustelun tueksi.

Tulevaisuus

Mihin aiot lähteä opiskelemaan lukion jälkeen?

Mikä on unelma-ammattisi?

Oletko kokenut lukioajan hyödyllisenä tulevaisuuttasi ajatellen?

Missä haluaisit asua tulevaisuudessa? Miksi?

Vapaa-aika

Miten tavallisesti vietät vapaa-aikasi?

Onko sinulla harrastuksia? Millaisia?

Vietätkö paljon aikaa sosiaalisessa mediassa? Mitä käytät eniten?

Seuraatko televisio-ohjelmia? Millaisia?

Koulunkäynti

Oletko kokenut lukion haastavana?

Mistä oppiaineista pidät eniten?

Mikä opiskelussa on ollut mukavinta?

Oletko viihtynyt lukiossasi? Miksi? Miksi et?

Kulttuuri

Luetko paljon kirjoja? Millaisia? Mikä on suosikkisi?

Millaisista elokuvista pidät?

Millaista musiikkia kuuntelet?

Mikä inspiroi sinua eniten?

LIITE 2. Tiedostamiskysymykset

1. Koetko puhekielesi olevan

- a) Tampereen murretta
- b) yleiskieltä
- c) Helsingin slangia

2. Mitä seuraavista muodoista koet käyttäväsi eniten puheessasi?

- a) mä
- b) mää
- c) mie
- d) minä

3. Mitä seuraavista muodoista koet käyttäväsi eniten puheessasi?

- a) sä
- b) sää
- c) sie
- d) sinä

4. Mitä seuraavista muodoista koet käyttäväsi eniten puheessasi?

- a) tuolla
- b) tuola
- c) tuala
- d) tua

5. Mitä seuraavista muodoista koet käyttäväsi eniten puheessasi?

- a) pyörällä
- b) pyöräl
- c) pyärällä
- d) pyäräl

6. Mitä seuraavista muodoista koet käyttäväsi eniten puheessasi?

- a) vielä
- b) viel
- c) viälä
- d) viä